МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціально-гуманітарних технологій та менеджменту

Кафедра психології, педагогіки та соціології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: Розвиток уваги у дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами за допомогою пісочної арт-терапії

Здобувача вищої освіти
першого(бакалаврського) рівня
ПСБ-19-1 групи,
спеціальності 053 «Психологія» _____ **В.Є. Мирончук**
підпис здобувача вищої освіти

Науковий керівник _____ **І.О. Пєтухова**
підпис наукового керівника к.пед.н., доцент

Гарант освітньо-
професійної програми _____ **О.Г. Льовкіна**
підпис керівника ОПП д.філос.н.,професор

Допущено до захисту за рішенням кафедри
психології, педагогіки та соціології
протокол від «13» червня 2023 р. № 17

Завідувач кафедри _____ **І.О. Пєтухова**, кандидат
підпис педагогічних наук,
доцент

Ірпінь – 2023

Реєстрація № 6 15.06.2023
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки до захисту 02.05.2023
(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результат захисту 75/4/С 19.06.2023
(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: _____ Т.А. Ткачук
(підпис) (ініціали, ПІБ)

Члени комісії: _____ О.Г. Льовкіна
(підпис) (ініціали, ПІБ)

_____ М.О. Сова
(підпис) (ініціали, ПІБ)

_____ С.О. Дєніжна
(підпис) (ініціали, ПІБ)

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра психології, педагогіки та соціології

Спеціальність 053 «Психологія»

Освітньо-професійна програма «Психологія»

Затверджую:

Завідувач кафедри

психології, педагогіки та соціології

_____ І.О. Пєтухова

Завдання на кваліфікаційну роботу

здобувача вищої освіти

Мирончука Вячеслава Євгенійовича

Тема кваліфікаційної роботи: **«Розвиток уваги у дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами за допомогою пісочної арт-терапії»**.

Затверджена наказом ректора від «17» листопада 2022 № 1217

Термін подачі закінченої роботи: 30.05.2023

Цільова установка:

- Здійснити аналіз наукових джерел та літератури, що стосуються розвитку уваги у дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами.

- Визначити особливості уваги у дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами на основі теоретичного аналізу.

- Провести дослідження, що включатимуть оцінку рівня розвитку уваги у дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами.

- Зібрати, проаналізувати та систематизувати дані, отримані в результаті експериментального дослідження.

- Розробити програму розвитку уваги у дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами за допомогою пісочної арт-терапії.

Мета дослідження: дослідити ефективность розвитку уваги у дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами за допомого пісочної арт-терапії.

Об'єкт дослідження – увага як пізнавальний процес.

Предмет дослідження – пісочна арт-терапія як засіб розвитку довільної уваги у дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами.

База дослідження: Дослідження проведено на базі КНП ММЦ ПСМ «СУВАГ».

Вихідні дані до роботи: результати психодіагностики з використанням комплексу методик, результати діагностичного дослідження, психокорекційна програма.

Перелік графічного матеріалу: 5 додатків, 10 таблиць.

1. Календарний план виконання роботи

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи		
		За планом	Фактично
1	2	3	4
1.	Вибір теми, вивчення літературних джерел та складання плану роботи	Вересень 2022	Листопад 2022
2.	Підготовка першого розділу роботи та подання її керівнику	Квітень 2023	Квітень 2023
3.	Підготовка другого розділу роботи та подання її керівнику	Травень 2023	Травень 2023
4.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника	Травень 2023	Травень 2023
5.	Отримання відгуку керівника роботи	Червень 2023	Червень 2023
6.	Попередній захист роботи	Травень 2023	Травень 2023

7.	Отримання відгуку з підприємства (зовнішньої рецензії)	Червень 2023	Червень 2023
8.	Допуск роботи зав. кафедри до захисту	Червень 2023	Червень 2023
9.	Захист роботи	Червень 2023	Червень 2023

2. Дата видачі завдання «листопад» 2022 р.
3. Керівник кваліфікаційної роботи _____ І.О. Пєтухова
4. Керівник освітньо-професійної програми _____ О.Г. Льовкіна
5. Завдання до виконання отримав
   здобувач вищої освіти _____ В.Є. Мирончук

АНОТАЦІЯ

на кваліфікаційну роботу

(Мирончука Вячеслава Євгенійовича) «Розвиток уваги у дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами за допомогою пісочної арт-терапії». Дипломна робота освітнього рівня – бакалавр, на правах друку. Спеціальність – 053 Психологія. Ірпінь, 2023.

У бакалаврській роботі розглянуто основну сутність поняття уваги, було здійснено теоретичний аналіз і систематизацію підходів до трактування властивостей та видів уваги. Також розглянуто особливості уваги у дошкільнят з особливими освітніми потребами. Було проведено дослідно-експериментальну роботу з визначення рівня розвитку уваги у дітей 4-5 років Розроблено програму розвитку уваги у дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами за допомогою пісочної арт-терапії.

Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, загального висновку, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи – 65 сторінок, з них – 47 сторінок. Список використаних джерел 47. Робота містить 5 додатків, 10 таблиць.

Ключові слова: арт-терапія, ООП (особливі освітні потреби), ЗПР (затримка психологічного розвитку), увага.

Рік виконання кваліфікаційної роботи 2022-2023 рр.

Рік захисту роботи – 2023 р.

ANNOTATION

for the qualification work

(Myronchuk Viacheslav) « Development of attention in preschool children with special educational needs using sand art therapy.». Bachelor's thesis, eligible for publication. Specialization: 053 Psychology. Irpin, 2023.

The bachelor's thesis examines the main essence of the concept of attention, identifies the properties and types of attention. The features of attention in preschoolers with special educational needs are also considered. An experimental study was conducted to determine the level of attention development in 4-5-year-old children. A program for developing attention in preschool children with special educational needs using sand art therapy was developed.

The qualification work consists of an introduction, three chapters, conclusions for each chapter, a general conclusion, a list of references, and appendices. The total volume of the work is 65 pages. The list used 47. The work includes 5 appendices, 10 tables.

Keywords: SEN (special educational needs), PDD (psychological development delay)

The qualification work was carried out in the years 2022-2023.

The defense of the work took place in 2023.

ЗМІСТ

ВСТУП……..……9

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ДОВІЛЬНОЇ УВАГИ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМ ПОТРЕБАМИ 4 – 5 РОКІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ПІСОЧНОЇ АРТ ТЕРАПІЇ……12

1.1. Особливості розвитку уваги в дошкільному віці. Види порушень в розвитку уваги……..……...12

1.2. Розвиток довільної уваги у дітей з особливими освітнім потребами 4 – 5 років як психолого-педагогічна проблема…….15

1.3. Характеристика пісочної арт-терапії та її роль у розвитку довільної уваги у дітей з особливими освітнім потребами 4 – 5 років……..19

РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ДОСЛІДЖЕНРНЯ УВАГИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ ……...….25

2.1. Діагностика уваги……..……..25

2.2 Виявлення рівня розвитку довільної уваги у дітей з ООП 4-5 років……..…….28

РОЗДІЛ 3. КОРЕНКЦІЙНО-РОЗВИТКОВА РОБОТА. РОЗВИТОК ДОВІЛЬНОЇУВАГИ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ 4-5 РОКІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ПІСОЧНОЇ АРТ-ТЕРАПІЇ……...37

3.1. Корекційна программа……..……...…37

3.2. Аналіз результатів дослідження розвитку довільної уваги у дітей з особливими освітнім потребами 4 – 5 років за допомогою пісочної терапії…….47

3.3.Рекомндації батькам і педагогам……51

ВИСНОВКИ …….……...…….....53

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ.…….……55

ДОДАТКИ……..60

ВСТУП

Увага є ключовим психологічним процесом, який дозволяє нам зосередитись на конкретному об'єкті, інформації чи дії. Вона включає усвідомлення та концентрацію уваги на важливих деталях, виключаючи непотрібні впливи зовнішнього середовища. Увага грає важливу роль у нашому повсякденному житті, впливаючи на нашу продуктивність, сприйняття і здатність до розв'язання завдань. Розвиток уваги може бути корисним для поліпшення пам'яті, концентрації і когнітивних навичок.

Увага у дітей відіграє важливу роль у їхньому навчанні та розвитку. Вона дозволяє їм зосередитись на важливих завданнях, відокремлюючи їх від різноманітних зовнішніх впливів. Діти зазвичай мають меншу тривалість уваги, особливо на молодшому віці, але з розвитком вони набувають здатності краще концентруватись.

Створення стимулюючого навколишнього середовища та забезпечення структурованих завдань може сприяти розвитку уваги у дітей. Використання ігрових елементів, вправ на увагу та позитивного підкріплення може стимулювати їх інтерес і бажання зосередитись на завданнях. Також, регулярна фізична активність та здоровий спосіб життя можуть позитивно впливати на розвиток уваги у дітей.

Тема дослідження розвитку довільної уваги у дітей з особливими освітніми потребами за допомогою пісочної арт-терапії є надзвичайно актуальною темою сучасності, оскільки довільна увага є важливою когнітивною навичкою, необхідною для успіху в навчанні та соціальної взаємодії. Дітям з особливими освітніми потребами часто важко контролювати увагу, що може вплинути на їх здатність навчатися та ефективно спілкуватися [6].

Приблизно 15% дітей у всьому світі мають певну форму інвалідності або затримку розвитку [7]. Тому важливо розробити ефективні заходи для підтримки їх розвитку. Пісочна арт-терапія є перспективним заходом для

розвитку довільної уваги у дітей з особливими освітніми потребами. Це безпечна та не інвазивна форма терапії, яку можна адаптувати до конкретних потреб і здібностей кожної дитини. Дослідження ефективності терапії пісочним мистецтвом у розвитку довільної уваги може дати цінну інформацію про потенціал цього втручання для покращення життя дітей з особливими освітніми потребами. Загалом, тема дослідження розвитку довільної уваги у дітей з особливими освітніми потребами за допомогою пісочної арт-терапії є дуже актуальною та може сприяти розробці ефективних інтервенцій для підтримки когнітивного та емоційного розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Метою дослідження є дослідження ефективності розвитку уваги у дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами за допомого пісочної арт-терапії.

Об'єкт дослідження – увага як пізнавальний процес.

Предмет дослідження – пісочна арт-терапія як засіб розвитку довільної уваги у дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами.

Завдання:

-Здійснити аналіз наукових джерел та літератури, що стосуються розвитку уваги у дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами.

-Визначити особливості уваги у дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами на основі теоретичного аналізу.

-Провести дослідження, що включатимуть оцінку рівня розвитку уваги у дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами.

-Зібрати, проаналізувати та систематизувати дані, отримані в результаті експериментального дослідження.

-Розробити програму розвитку уваги у дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами за допомогою пісочної арт-терапії.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає у розширенні розуміння процесів розвитку уваги у дітей з особливими освітніми потребами. Результати дослідження можуть допомогти визначити ефективні

методи підтримки розвитку довільної уваги у дітей з особливими освітніми потребами, зокрема з використанням пісочної терапії.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що результати можуть бути використані для розробки програм та методик роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, спрямованих на розвиток їх уваги. Результати дослідження також можуть бути корисними для педагогів та інших фахівців, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами, щоб покращити їхню роботу та досягнути більш ефективних результатів у навчанні та розвитку цих дітей. Отже, результати дослідження можуть мати важливий вплив на розвиток педагогічної практики та допомогти забезпечити більш успішний та інклюзивний навчальний процес для дітей з особливими освітніми потребами.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна (бакалаврська) робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладено на 60 сторінках друкованого тексту. Список використаних посилань складає 47 найменування. Містить 10 таблиць, 4 рисунків.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ДОВІЛЬНОЇ УВАГИ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМ ПОТРЕБАМИ 4 – 5 РОКІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ПІСОЧНОЇ АРТ ТЕРАПІЇ

1.1 Особливості розвитку уваги в дошкільному віці. Види порушень в розвитку уваги

Увага - це психічний процес, що дозволяє спрямовувати свій фокус на об'єкт або явище, яке відбувається в середовищі. У дошкільному віці увага є однією з основних психічних функцій, яка забезпечує успішне здійснення дитиною різноманітних дій [13].

Довільна увага – це здатність людини зосередитися на певній діяльності або об'єкті, ігноруючи різноманітні відволікаючі подразники [8]. Це є важливою складовою процесу уваги і може бути визначальним фактором для успішної роботи, навчання та повсякденного функціонування людини. Розвиток довільної уваги включає в себе навчання контролювати свої думки, емоції та поведінку, щоб зосередитися на важливих завданнях. Діти з особливими освітніми потребами можуть мати складнощі з розвитком довільної уваги, що може проявлятися у формі відволікання, нездатності доцільно орієнтуватися на важливі завдання та іншого [31].

Відповідно до теорій психічного розвитку, розвиток уваги у дошкільників проходить через кілька стадій. За теорією Жана Піаже, до 2-3 років дитина не може уважно спостерігати за об'єктами, що знаходяться за її полем зору. У віці від 3 до 7 років дитина здатна зосереджуватися на об'єктах, але не може переключати увагу на різні об'єкти. Від 7 років діти вже здатні переключати увагу на різні об'єкти та зосереджуватися на довший час [38].

Теорія Лева Виготського вказує на те, що увага у дошкільників розвивається через взаємодію з іншими людьми. Він вважав, що дошкільники

навчаються контролювати свою увагу завдяки взаємодії з дорослими, які надають їм інформацію про те, на що треба зосередитися [12].

Джером Брунер у своїй теорії навчання вказує на те, що діти навчаються через взаємодію з оточуючим середовищем, а увага є однією з ключових складових цього процесу [14].

Сучасні підходи до розвитку довільної уваги у дітей з особливими освітніми потребами передбачають використання різноманітних методів та технологій, зокрема, сенсорної інтеграції, рухової терапії, арт-терапії, гри, індивідуального підходу до кожної дитини. Один з таких методів - це пісочна терапія, яка базується на використанні піску та різноманітних іграшок для створення сприятливого середовища для емоційного відпочинку та самовираження дитини, що може позитивно вплинути на розвиток довільної уваги [41].

Розвиток довільної уваги у дітей з особливими освітніми потребами є складним та багатогранним процесом, який вимагає індивідуального підходу та співпраці педагогів, психологів та батьків для досягнення кращих результатів. Наприклад, діти з порушеннями аутистичного спектру можуть мати труднощі з концентрацією уваги на довгий період часу, тому вони можуть потребувати спеціального підходу до розвитку довільної уваги.

Одним з ефективних методів розвитку довільної уваги у дітей з особливими освітніми потребами є сенсорна терапія, зокрема, використання піску та пісочної терапії. Це допомагає збільшити фокусування уваги, поліпшити моторику, сприяти розвитку творчих здібностей та самовираження.

Педагоги та психологи повинні враховувати індивідуальні особливості кожної дитини з особливими освітніми потребами та створювати для них спеціальні умови, щоб забезпечити ефективний розвиток довільної уваги. Важливо також взаємодіяти з батьками, які можуть допомогти підтримувати і практикувати в домашніх умовах розвиток довільної уваги, що сприятиме успішному навчанню та розвитку дитини [5].

Існує декілька видів порушень уваги, кожен з яких має свої особливості та симптоми. Розглянемо кожен з них детальніше:

-Дефіцит уваги з гіперактивністю (ADHD) - характеризується нездатністю дитини до контролю своєї уваги та поведінки, що може приводити до надмірної рухливості, безладності та інших поведінкових проблем [10].

-Дефіцит уваги без гіперактивності (ADD) - схоже на ADHD, але без гіперактивності, і характеризується труднощами у зосередженості на завданнях та довготривалої уваги [4].

-Дисоціативні порушення уваги - характеризуються відчуттям від'єднання від дійсності, розсіюванням та роздумами, що заважають зосередженості на завданнях [15].

-Синдром невротичної лінії життя - характеризується занадто високою тривогою та станами переживання, що можуть викликати роздуми та розсіювання [16].

-Порушення візуальної уваги - характеризуються труднощами у сприйнятті та розумінні візуальних інформаційних сигналів, що може призводити до труднощів у виконанні завдань, пов'язаних із зором [20].

-Порушення слухової уваги - характеризуються труднощами у сприйнятті та розумінні аудіоінформації, що може викликати труднощі у виконанні завдань, пов'язаних із слухом [23].

Отже, розвиток уваги є важливим етапом у розвитку дитини. Порушення уваги можуть відбитися на успішному виконанні навчальних завдань, соціальній адаптації та повсякденному житті дитини. Розуміння особливостей розвитку уваги у дошкільному віці та виявлення порушень допоможуть батькам та педагогам вчасно надавати допомогу та корекцію.

1.2 Розвиток довільної уваги у дітей дошкільного віку з особливими освітнім потребами як психолого-педагогічна проблема

Термін «особливі освітні потреби» почав використовуватися у 1960-х роках в США і Великобританії. У США термін «особливі потреби» (special needs) було вперше використано в 1950-х роках для опису дітей з вадами слуху, але згодом став використовуватися для опису дітей з різними відхиленнями в розвитку. У Великобританії термін «особливі освітні потреби» (special educational needs) був введений у 1978 році [47].

В Україні термін «особливі освітні потреби» було вперше закріплено в Законі України «Про освіту» від 1991 року. З тих пір цей термін використовується для опису дітей, які потребують спеціальної уваги та підтримки в навчанні та розвитку [45].

За останні роки поняття «особливі освітні потреби» зазнало змін у зв'язку з розвитком інклюзивної освіти. Інклюзивна освіта передбачає створення сприятливих умов для навчання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами, враховуючи їхні індивідуальні потреби та можливості [26].

Згідно статистики Міністерства освіти і науки України на 2021 рік. Яка була опублікована на офіційному сайті Міністерства у документі «Звіт про стан освіти в Україні за 2020-2021 навчальний рік». Звіт містить інформацію про кількість дітей з особливими освітніми потребами у системі освіти України. В Україні проживає приблизно 2,5 мільйона дітей з особливими освітніми потребами. Приблизно 10% дітей в Україні мають особливі освітні потреби, які можуть бути пов'язані з порушеннями різних аспектів розвитку, таких як зір, слух, мовлення, рух, психіка та емоції, аутизм та інші [45].

Для цих дітей в Україні створено законодавство, що регулює права дітей з особливими освітніми потребами, включаючи Закон «Про освіту», Закон «Про охорону здоров'я», Закон «Про соціальний захист інвалідів в Україні» та інші нормативні акти. Україна також підписала і ратифікувала міжнародні конвенції, такі як Конвенція ООН про права дитини та Конвенція

ООН про права людей з інвалідністю, що зобов'язують країну забезпечувати права та рівні можливості для дітей з особливими освітніми потребами. Україна розвиває систему інклюзивної освіти, яка передбачає навчання дітей з особливими освітніми потребами разом з дітьми без особливих потреб у загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах. Україна також має спеціальні навчальні заклади для дітей з важкими та складними формами порушень у розвитку [45].

Концепція довільної уваги виникла у психології на початку XX століття внаслідок праць видатного німецького психолога Вільгельма Вундта та його учнів. Він розробив теорію процесів відбору стимулів, яку він назвав довільною увагою. Відповідно до його теорії, довільна увага є активним процесом, який дозволяє людині зосереджуватися на обраних об'єктах або стимулах і ігнорувати інші [3].

Пізніше концепція довільної уваги була розвинена іншими психологами, такими як Ульріх Нейссер, Жан Піаже та Лев Виготський. Вони висували ідею, що довільна увага розвивається протягом дитинства і зростає з віком. Вони також вважали, що довільна увага є важливим чинником для розвитку інших когнітивних функцій, таких як пам'ять, мислення і мовлення [9].

Сучасні дослідження в області психології продовжують розвивати концепцію довільної уваги і досліджувати її вплив на розвиток когнітивних процесів і поведінки людини. Особлива увага приділяється дослідженню розвитку довільної уваги в дітей з різними потребами і в контексті різних форм навчання та виховання [11].

Так, в сучасних дослідженнях психології велика увага приділяється дослідженню довільної уваги та її впливу на розвиток когнітивних процесів, таких як сприйняття, увага, пам'ять, мислення та інші. Дослідження показують, що розвиток довільної уваги в дитинстві є важливим фактором для подальшого успіху в навчанні та розвитку різних аспектів життя [17].

Наприклад, дослідження, проведені в США, показали, що діти з високим рівнем довільної уваги досягають кращих результатів в школі, мають більш розвинені навички саморегуляції та менше схильні до ризикованої поведінки [46].

Одне із таких досліджень був опублікований у журналі "Developmental Psychology" автор Джон Хоффман у 2010 році. У ньому взяли участь 343 дітей віком від 7 до 17 років, які були розділені на три групи: тренування довільної уваги, тренування уваги на дихання та контрольна група без будь-якого тренування. Результати показали, що діти з групи тренування довільної уваги досягали кращих результатів в тестах на довільну увагу, мали більш розвинені навички саморегуляції та менше схильні до ризикованої поведінки порівняно з дітьми з інших груп. Також було показано, що програми тренування довільної уваги можуть покращувати успішність та психологічне благополуччя учнів в школах [46].

Діти з особливими освітніми потребами, такі як діти з розладами аутистичного спектра, діти з порушенням дефіциту уваги з гіперактивністю (ДДПГ), діти з порушеннями розумового розвитку та інші, можуть мати складнощі з розвитком довільної уваги. Це може проявлятися у формі відволікання, нездатності доцільно орієнтуватися на важливі завдання та іншого. Однак, за допомогою спеціальних методів, таких як сенсорна інтеграція та арт-терапія, діти з особливими освітніми потребами можуть розвивати свою довільну увагу та покращувати свої навички [27].

Діти з особливими освітніми потребами можуть мати різноманітні порушення уваги, включаючи знижену увагу, гіперактивність та розсіяність. Особливо часто ці порушення спостерігаються у дітей з розладами аутистичного спектра, дітей з порушеннями дефіциту уваги та гіперактивністю, дітей з порушеннями слуху та зору тощо. Класифікація порушень уваги і гіперактивності базується на Діагностичному і статистичному керівництві психіатрії (DSM-5) Американського психіатричного товариства [47].

У психології багато досліджень було проведено з метою вивчення уваги дошкільників. Основні питання, які виникали у дослідника, пов'язані з розвитком уваги в дітей дошкільного віку, залежністю уваги від певних факторів (наприклад, від емоційного стану), впливом різних стимулів на увагу, індивідуальними відмінностями в розвитку уваги та її порушеннями [40].

Серед дослідників, які займалися цією проблемою, можна виділити Марію Монтессорі, Жана Піаже, Данило Ельконіна, Леоніда Занкова, Джеральда Пінксі, Ольгу Солодникову та інших [18].

Кожен з цих дослідників досліджував різні аспекти уваги, використовуючи різні методи та технології. У своїх дослідженнях вони висували різні гіпотези та теорії щодо функціонування уваги у дітей та викладали різноманітні підходи до її розвитку.

Марія Монтессорі, наприклад, розвивала свою теорію розвитку дитини на основі натурального способу вчитися через дотик та сприйняття своєї навколишньої обстановки. Вона вважала, що діти повинні мати можливість вільно обирати, що їм цікаво, і розвивати свої інтереси через самостійну діяльність, що допомагає покращити їх увагу та зосередженість [1].

Жан Піаже досліджував увагу як один з ключових процесів когнітивного розвитку. Він вважав, що діти проходять через різні стадії когнітивного розвитку, на кожній з яких увага розвивається по-різному. Піаже розробив теорію сензомоторного періоду, коли діти взаємодіють з навколишнім світом через свої дії та рухи, що є важливим етапом у розвитку уваги [1].

Данило Ельконін досліджував проблему розвитку мислення та уваги в контексті навчання. Він висував гіпотезу про те, що діти навчаються найкраще тоді, коли вони можуть зосередитися на своїх власних інтересах та мотивації, що підвищує їх увагу та інтелектуальні здібності [35].

Леонід Занков розвивав теорію духовного розвитку дитини, він вважав, що увага дитини повинна бути спрямована на внутрішні процеси, що

відбуваються у мисленні та почуттях. Занков відзначав, що дитина має мати можливість вільно виражати свої думки та почуття, що допомагає їй краще розвивати свою увагу та концентрацію [34].

Джеральд Пінксі займався дослідженням розвитку уваги та концентрації у дітей з порушеннями уваги та гіперактивністю. Він досліджував ефективні методи корекції порушень уваги та розробляв програми для покращення уваги та концентрації у дітей [19].

Ольга Солодникова займалась дослідженням уваги дітей дошкільного віку та розробляла програми для її покращення. Вона вважала, що головним фактором у розвитку уваги дитини є її зацікавленість у досліджуваній темі, тому важливо забезпечувати дитині стимулююче середовище та цікаві завдання [21].

Кожен з цих дослідників зробив значний внесок у вивчення уваги та її розвитку у дітей. Вони розкрили різні аспекти функціонування уваги, використовуючи різні методи та технології.

1.3 Характеристика пісочної арт-терапії та її роль у розвитку довільної уваги у дітей з особливими освітнім потребами

Методика пісочної арт – терапії виникла на основі юнгіанського підходу. Ця методика ґрунтується на роботі з несвідомим аспектом як джерелом внутрішнього зростання та розвитку. Розроблена швейцарським психіатром Карлом Густавом Юнгом техніка активної уяви є теоретичним фундаментом пісочної арт-терапії [33].

Автор методу «пісочної арт-терапії» - Дора Калф (швейцарський юнгіанський аналітик). Його головним напрямом вважається «створення вільного та захищеного простору», в якому людина (дорослий або дитина) може активно пізнавати свій світ, перетворювати свої переживання та свій досвід, у зорові образи. «Картина на піску може бути зрозуміла як тривимірне зображення будь-якого аспекту душевного стану. Неусвідомлена

проблема розігрується в пісочниці, подібно до драми, конфлікт переноситься з внутрішнього світу до зовнішнього і стає зримим» [22].

Протягом XX століття ідея використання піску в терапії розвивалась, але на практику пісочна арт-терапія стала використовуватися після Другої світової війни в США. Піонером пісочної арт-терапії стала Маргарет Нафзігер, яка використовувала пісочну арт-терапію для роботи з дітьми військових, що поверталися додому з війни. Вона розробила спеціальний пісочний стіл з піском, який став основою для її методу. Згодом пісочна арт-терапія поширилась по всьому світу і стала використовуватися в психотерапії дітей та дорослих з різними психічними розладами, а також для розвитку креативності та самовираження [24].

Розробка методики пісочної арт-терапії пов'язана з іменами ряду відомих психотерапевтів, зокрема, Маргарета Науманн та Доріс Доренбуш. Вони працювали з дітьми та підлітками у психіатричному клінічному центрі у Нью-Йорку в 1960-х роках [44]. Вони помітили, що діти використовували пісок, щоб виражати свої емоції, ставлячи фігурки та створюючи сценки в піску. Цей спостереження привело до розробки методики пісочної арт-терапії, яка базується на використанні піску та іграшок для вираження емоцій та створення символічних історій. Згодом методика була розроблена та удосконалена іншими психотерапевтами та психологами. Наприклад, одним із видатних дослідників у галузі пісочної арт-терапії є Дороті Ніл, яка розробила власну техніку роботи з піском. Вона вважає, що пісок може відобразити емоційний стан людини та допомогти знайти внутрішній ресурс для подолання проблем [44].

Іншим відомим психотерапевтом, який розвивав методику пісочної арт-терапії, був Гарет Марш. Він використовував пісок як засіб для зміни поведінки та розвитку креативності. За його словами, пісок допомагає зосередитися на певних проблемах та знайти нестандартні рішення [25].

На сучасному етапі розвитку методика пісочної арт-терапії здобула широку популярність у сучасних психологів, психотерапевтів, соціальних

працівників, вчителів, логопедів та інші фахівців, що працюють з дітьми та дорослими. Вона може бути використана як самостійний метод, так і в поєднанні з іншими методиками психотерапії. Це методика стала називатися Sand-art-пісочне малювання [43]. Дана методика може застосовуватись як з дітьми, так і з дорослими. За допомогою пісочне малювання створюються цілі картини із кольорового піску. Пісок можна наносити тонким шаром на скло, сюжети плавно перетікають один в одного стаючи незвичайною картиною. У поєднанні з іншими методами пісочне малювання може вирішити низку психологічних проблем: зняти агресію, гіперактивність, підвищити самооцінку, розвивати комунікативні навички, які у дітей з ООП.

Метод пісочної арт-терапії відрізняється від інших форм арт-терапії природною діяльністю дитини, можливістю створення незвичайних форм, короткочасністю існування образів, що створюються. За допомогою пісочної арт-терапії дитина може створювати нові сюжети, знімати емоційну напругу, розвивати дрібну моторику, а також творчі здібності [2].

В сучасній пісочній арт-терапії використовуються різноманітні підходи та методи, розроблені провідними психотерапевтами та психологами. Серед них можна відзначити методику пісочної арт-терапії, розроблену українською психологинею та арт-терапевтом Наташею Абрамською, яка базується на інтеграції підходів Юнга та Монтессорі, техніку «підвищення рівня свідомості через пісок», розроблену американським психотерапевтом Гарреттом Еріксоном, техніку «пісочний дім», розроблену американським психотерапевтом Калфом, що використовується для роботи з травмами та розвитку особистості, та техніку «сімейна пісочна арт-терапія», розроблену американською психотерапевткою Ліндою Ейхенбаум, яка використовується для роботи з родинами [32].

Вона може бути корисною для розвитку дитячої творчості, відновлення емоційного стану після травм та стресів, а також для роботи з людьми з різними формами порушень психічного здоров'я [36].

У пісочній арт-терапії використовуються різноманітні матеріали та інструменти, такі як пісок, різнокольорові папери, фарби, маркери, глина та інші речі, що дозволяють людям вільно виражати свої почуття та емоції. Такий підхід дозволяє людям відчути свою творчість та креативність, а також розвивати своє внутрішнє бачення та уявлення [42].

У дітей з особливими освітніми потребами пісочна арт-терапія може допомогти зменшити стрес та тривогу, покращити спілкування та соціалізацію, а також розвивати когнітивні процеси, такі як увагу та концентрацію. Використання піску та інших матеріалів дозволяє дітям вільно виражати свої думки та почуття, що є особливо важливим для дітей, які мають обмежену мовну або комунікативну функції [29].

У пісочній арт-терапії використовується дерев'яна таця (пісочниця).стандартного розміру (50 см х 70 см х 8 см), пісок, вода, мініатюрні фігурки та предмети (найкраще підбирати фігурки та предмети не вище10-12 см.) Такі габарити оптимально відповідають розмірам нормального поля зорового сприйняття. Пісок буває різноманітний морський, річковий, кварцовий. Обов'язкова якість піску – це чистота. За кольором може мати жовтуватий або сіруватий відтінок [28].

У пісочній арт-терапії можуть застосовуватись різні об'єкти, які зустрічаються у навколишньому світі. У роботі застосовуються різноманітні фігурки – це казкові та реальні, міфологічні, створені людиною та природою. Всі ці об'єкти складають колекцію для пісочної арт-терапії. Для того щоб відчуття були найбільш повними можуть знадобиться і пейзажі, і інтер'єри. У пісочній арт-терапії можна використовувати такі предмети такі як діти та дорослі, професії людей, казкові персонажі, боги різних народів та ангели. Можна застосовувати представників тваринного світу (зайці, ведмеді, вовки). Можливо використовувати рослинність (дерева, квіти), а також об'єкти небесного простору (сонце, зірки, місяць, місяць), об'єкти довкілля(ворота, паркани, дорожні знаки, мости), цікаві та привабливі аксесуари (нитки, гудзики, шматочки тканин, ланцюжки, монетки, бусинки),вітаються різні

природні об'єкти (камінці, черепашки, морські зірки, насіння, жолуді, каштани, сухі рослини, кристали) [439].

При роботі з піском найважливішим психотерапевтичним ресурсом є можливість творчої зміни форми, сюжету, подій, взаємин. Ця ідея є основою казко-терапевтичного підходу до роботи із пісочницею [29].

При взаємодії з піском створюється акцент на тактильну чутливість. Традиційні навчальні та розвиваючі завдання для пісочниці дають додатковий позитивний ефект - з одного боку, істотно підвищується мотивація до занять, з другого – більше інтенсивно і гармонійно відбувається розвиток пізнавальних процесів у дитини. У процесі терапевтичної роботи з піском відбувається гармонізація психоемоційного стану дитини. Пісочна арт-терапія активізує вроджені ресурси самозцілення дитини та забезпечує можливість для подальшого його просування до психологічного здоров'я [37].

Дослідження Наташі Абрамської, Гарретт Еріксон, Калф та Лінди Ейхенбаум доводять, що пісочна арт-терапія є ефективним методом допомоги дітям з особливими освітніми потребами. Вона зменшує рівень стресу та тривоги, покращує соціальну взаємодію, сприяє розвитку когнітивних процесів, творчих та виразних здібностей, а також підвищує самооцінку та самоповагу [30].

Наявність підтримки з боку педагогів, психологів та батьків є важливою складовою успіху використання пісочної арт-терапії при роботі з дітьми з ООП.

Розглянемо основні форми та варіанти пісочної арт-терапії запропоновані Ліндою Е. Гомез у її книзі «Sandtray Therapy: A Practical Manual» [28]:

-Підсвідоме малювання в піску: учасник створює вільні форми та фігури у піску, без явного планування або заздалегідь встановленої мети. Під час створення малюнка у піску, особа може відкрити для себе невідому або складну емоційну сторону себе [28].

-Сенсомоторна терапія в піску: учасник використовує пісок для відчуттів на дотик та для покращення розвитку моторики. У цій формі пісочної арт-терапії, особа може створювати форми та фігури у піску, що допомагає їй зосереджуватись на своїх відчуттях та рухах [28].

-Терапія сюжетів в піску: учасник створює пісочні малюнки, які ілюструють певні події або сюжети, що відображають їх життєвий досвід, почуття та емоції. У цій формі пісочної арт-терапії, особа може виражати свої емоції та взаємини з оточуючими, використовуючи пісочні малюнки як засіб вираження [28].

-Контейнерна терапія в піску: учасник працює з піском у малому контейнері або склянці, що дозволяє їм створити інтимну та безпечну атмосферу для вільного вираження своїх почуттів та емоцій. У цій формі пісочної арт-терапії, особа може виражати свої внутрішні переживання, використовуючи пісочний контейнер як символ безпеки та утворення границь [28].

Таким чином, пісочна арт-терапія є ефективним методом для розвитку довільної уваги у дітей з особливими освітніми потребами. Вона допомагає дітям розвивати свої творчі та креативні здібності, стимулює розвиток моторики та просторового мислення, а також сприяє покращенню зосередженості та уваги. Заняття пісочною терапією дозволяє отримати відповіді на багато питанн, що стосуються внутрішнього емоційного світу дитини, дозволяє розкрити причини конфліктів, страхів, а надалі провести корекцію. Робота з коригування уваги у дітей 4-5 років з ООП буде найефективніша, якщо буде реалізовано диференційований підхід.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ДОСЛІДЖЕНРНЯ УВАГИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

2.1 Діагностика уваги

Проблема уваги є однією з ключових та основних у психології. У дітей з ООП спостерігаються серйозні порушення у цілеспрямованості та довільності уваги. Розвиток психічних функцій відбувається нерівномірно та частково. Увага не є окремим психічним процесом, а є результатом взаємодії різних систем у центральній нервовій системі. Вона не має власного змісту, але взаємопов'язана з пізнавальними процесами. Увага - це особливість психічної діяльності людини, яка проявляється у здатності переключатися з одного дії на іншу. Проблема уваги залишається актуальною й є предметом досліджень багатьох вітчизняних та зарубіжних психологів. В роботах В. Вундта відображалася ідея, що увага є значною інтеграцією в загальну структуру минулого досвіду. Н. Ф. Добринін проводив дослідження уваги й прийшов до висновку, що вона виявляється у рухливості особистості: «увага у людей з'являється передусім тоді, коли діють подразники, що зачіпають інтереси особистості».

Увага може бути різною - вищою і нижчою, непрохідною і прохідною. Ці форми уваги відрізняються своєю складністю. Прохідна увага розвивається в процесі формування окремих властивостей, що забезпечують активний перебіг необхідних психічних процесів. На сьогодні прохідна увага розглядається як діяльність, необхідна для підтримання стійкої вибіркової активності. У психології існує кілька властивостей уваги. Стійкість - це тривалість спрямованості уваги на один і той самий об'єкт. Вона може бути визначена різними факторами, як периферійними, так і центральними. Вона також може виявлятися у формі періодичних коливань, які були експериментально підтверджені. Згідно з дослідженнями Н. Ланге, періоди таких коливань, зазвичай, тривають від 2 до 3 секунд і можуть досягати 12

секунд. Концентрація уваги - це характеристика зосередженості, коли свідома та психологічна діяльність зосереджена в одній точці. Концентрація виникає за умови збудження домінантної області мозку і одночасного гальмування інших зон кори. За твердженням А.А. Ухтомського, концентрація уваги пов'язана з активністю домінантної області кори мозку, а зосередженість є наслідком збудження домінантної зони при одночасному гальмуванні інших зон кори мозку.

Розподіл уваги - це здатність людини утримувати увагу в центрі своєї уваги одночасно на декілька об'єктів або завдань. Вона виражається у здатності розподілити свої уважні ресурси на різні стимули або діяльності. Здатність до розподілу уваги може варіювати у кожної людини, і деякі люди можуть бути більш ефективними в цьому відношенні, ніж інші.

Окрім того, в психології розглядаються інші аспекти уваги, такі як інтенсивність, стійкість уваги та здатність до перемикання уваги між різними завданнями. Інтенсивність уваги визначається рівнем концентрації та енергією, вкладеною у спостереження або виконання завдання. Стійкість уваги відображає тривалість збереження уваги на певний об'єкт без відволікань або втрати інтересу. Здатність до перемикання уваги визначає, наскільки швидко та ефективно людина може переключати свою увагу з одного об'єкта або завдання на інший.

Увага є складним і багатогранним психологічним явищем, і розуміння його різних аспектів допомагає нам краще зрозуміти, як людина сприймає і обробляє інформацію з оточуючого середовища.

В психології досліджується ще одна характеристика уваги - її обсяг. Обсяг уваги - це властивість, що дає людині здатність утримувати певний обсяг інформації. Розвиток уваги має глибокий зв'язок з формуванням пізнавальної, вольової та емоційної сфери дитини. Рівень сформованості уваги впливає на ефективність навчання дітей та подальший розвиток їх пізнавальної діяльності. Варто зазначити особливості уваги у дітей: концентрація погляду на об'єкті або суб'єкті, обсяг уваги, стійкість уваги та

здатність переключатися з одного виду діяльності на інший. Психологічні механізми уваги формуються в процесі активної діяльності. Важливість занять, ігор та спілкування в дошкільному віці для розвитку довільної уваги не можна недооцінити. Ці активності вимагають від дитини усвідомлення мети діяльності, її збереження протягом певного часу та виконання завдань. Однак навчити дитину свідомо сприймати інформацію зовні, особливо дитину з ООП, є непростим завданням, оскільки вибір психолого-педагогічних методів допомоги їй залишається викликом. Існує також інша концепція, що довільна увага виконує функцію контролю у психічній діяльності. Значить, вона передбачає ментальні дії контролю. У дітей з ООП спостерігаються негативні аспекти у процесі уваги або порушення уваги, такі як відволікання, розсіяність, надмірна рухливість та пасивність. Порушення довільної уваги включають в себе нездатність дитини тримати увагу протягом тривалого часу, зниження концентрації на предметі та збільшену вразливість до відволікань. Існують різні типи порушень уваги: підвищена вразливість до відволікань, незосередженість під час виконання дій, гіперактивність, обмежений обсяг уваги, нестійкість уваги та порушення концентрації уваги.

Видатний психолог В.В. Лебединський зазначає, що постійні розсіювання уваги та нестійка спрямованість є результатом переваги мимовільної уваги над довільною, що виникає через особливості нейродинаміки: дисбалансу між процесами збудження та гальмування. Експерт в галузі психології Е.Р. Баєнська пояснює, що нерегулярні коливання психічної активності в корі головного мозку можуть бути причиною порушення уваги у дітей, проявляючись як короткочасні фазові стани. Ці коливання спричиняють швидке виснаження когнітивних процесів, особливо після значного психічного навантаження. Хоча такі коливання характерні як для дітей з нормальним розвитком, так і для дітей з ООП.

Згідно з поглядом С.В. Добвні, важливою ознакою слабкого уваги або порушення уваги у дітей з ООП є швидка зміна об'єктів уваги, перехід уваги

від цілого до частини, з фокусування на змісті до форми або окремих деталей. Це свідчить про відсутність чіткої мети або направленості уваги. Виникнення цього явища пояснюється тим, що діти з ООП мають тенденцію до частої зміни об'єктів уваги та переключення уваги на різні аспекти предметів або ситуацій. Через обмежений обсяг уваги, ці діти сприймають менше відмінних ознак у розглянутому предметі порівняно з дітьми, що нормально розвиваються.

На сьогоднішній день встановлено, що у дітей віком 4-5 років з порушеннями емоційно-вольової сфери спостерігається перевага мимовільної уваги, тоді як у дітей, що нормально розвиваються цього віку переважає довільна увага. Дослідники також приходять до висновку, що у дітей з особливостями розвитку порушено як мимовільну (пасивну), так і довільну (активну) увагу. Особливу увагу варто приділити таким основним властивостям уваги, як стійкість, концентрація, переключення, розподіл і обсяг. Важливо зазначити, що порушення емоційно-вольової сфери є однією з провідних ознак у дітей 4-5 років з ООП. У разі ООП дитина відстає у формуванні соціальної взаємодії з оточуючими людьми. Вона зустрічає труднощі у зосередженні погляду на обличчі людини, розумінні посмішок та реагуванні на розмовні та рухові прояви уваги з боку дорослого. Отже, на основі цих висновків необхідно розробити програму корекційного розвитку уваги для дітей з ООП.

2.2 Виявлення рівня розвитку довільної уваги у дітей з ООП 4-5 років

Експериментальне дослідження складалося з трьох етапів, які відображають процес впровадження найефективніших методів вивчення розвитку довільної уваги у дітей старшого дошкільного віку, які мають аутизм.

Етап констатування - на цьому етапі було визначено рівень розвитку довільної уваги у дітей з ООП дошкільного віку. Для цього були розроблені матеріали, необхідні для проведення діагностичного супроводу педагогічної

діяльності, і була розроблена програма дослідження. На цьому етапі була утворена експериментальна група.

Етап формування - на цьому етапі була розроблена методика розвитку довільної уваги у дітей з ООП віком 4-5 років. Ця методика була спрямована на активізацію та підвищення рівня довільної уваги у цільовій групі дітей. Розроблені матеріали, завдання та вправи були адаптовані до особливостей розвитку дітей з аутизмом.

Контрольний етап - на цьому етапі проводилася якісна та кількісна обробка отриманих результатів. Були проаналізовані дані, отримані в процесі застосування розробленої методики розвитку довільної уваги. На основі цього аналізу були сформульовані основні висновки щодо ефективності методики та внесені рекомендації щодо її впровадження в педагогічну практику для поліпшення розвитку довільної уваги у дітей з ООП.

Зміст констатуючого етапу полягав у визначенні початкового рівня розвитку довільної уваги у дітей з особливими освітніми потребами дошкільного віку.

На даному етапі були поставлені такі завдання:

-обґрунтувати та надати якісну характеристику рівнів розвитку довільної уваги у дітей з особливими освітніми потребами дошкільного віку;

-розробити план проведення діагностики.

Основними критеріями вибору методик констатуючого етапу експерименту були:

-відповідність віковим та індивідуальним можливостям дітей віком 4-5 років;

-діагностична цінність для визначення особливостей довільної уваги у дітей з особливими освітніми потребами віком 4-5 років.

-Обробка результатів дослідження проводилась шляхом оцінювання рівня розвитку довільної уваги у дітей віком 4-5 років за бальною системою.

Таким чином, на констатуючому етапі було визначено вихідний рівень розвитку довільної уваги у дітей з особливими освітніми потребами дошкільного віку, розроблено методики для проведення діагностики та проведено обробку результатів дослідження.

Відповідно до цілей, задачами констатуючого експерименту, вивчення рівня розвитку довільної уваги у дітей з ООП 4-5 років було відібрано такі методики(Таблиця 2.1):

Таблиця 2.1 - Методики дослідження уваги

Методика	Показник
Методика «Коректурна проба» (за Б. Бурбоном)	Розподіл уваги
Методика «Запам’ятовування малюнків» М.В. Луткина, Є.К. Лютова	Обсяг довільної уваги
Методика продуктивності та стійкості довільної уваги Карелін А.А.	Продуктивність та стійкість довільної уваги
Методика виявлення рівня концентрації уваги «Тест Тулуз - П'єрона»	Концентрація довільної уваги

На основі теоретичного аналізу різних властивостей уваги були визначені рівні розвитку довільної уваги у дітей з особливими освітніми потребами віком 4-5 років(Таблиця 2.2)

Таблиця 2.2 - Рівні довільної уваги у дітей з особливими освітніми потребами 4-5 років

Рівень	Характеристика
Низький	Недостатній розвиток довільної уваги. Дитина має великі труднощі у збереженні уваги на об'єкті або завданні.
Середній	Середній розвиток довільної уваги. Дитина здатна тримати увагу на об'єкті або завданні, але швидко відволікається та втрачає інтерес.
Високий	Високий розвиток довільної уваги. Дитина має добре розвинену здатність тримати увагу на об'єкті або завданні протягом тривалого часу і самостійно керувати своєю увагою

Методика 2.2 «Коректурна проба Бурдона» (Додаток В).

Мета: виявити рівень розподілу уваги

Обладнання: бланк з коректурною таблицею, прості олівці, годинник.

Опис: дітям пропонується демонстраційний матеріал у вигляді таблиці перед дітьми вивішується таблиця з малюнковою формою коректурної проби, де діти повинні як найшвидше знаходити і закреслювати запропонований малюнок. (Таблиця складається з урахуванням віку та специфічних особливостей дітей з особливими освітніми потребами).

Обстеження проводиться з кожним видом коректурної проби та складається з двох серій з перервою 5 хв.

У першій серії дитина, переглядаючи коректурну таблицю, повинна якнайшвидше різними способами закреслювати, наприклад, два малюнки (сонечко, хмаринка). У другій серії завдання ускладнюється і дитина закреслює три малюнки (зірочка, сердце, хмаринка).

Результати методики представлені у таблиці 3.3.

Таблиця 2.3 – Успішність виконання завдань дітьми за методикою «Бурдона»

Кількість дітей	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
20	3	11	6
100%	14%	57%	29%

Для наочності проведеного дослідження за методикою 1 збудуємо діаграму (Рисунок 2.1):

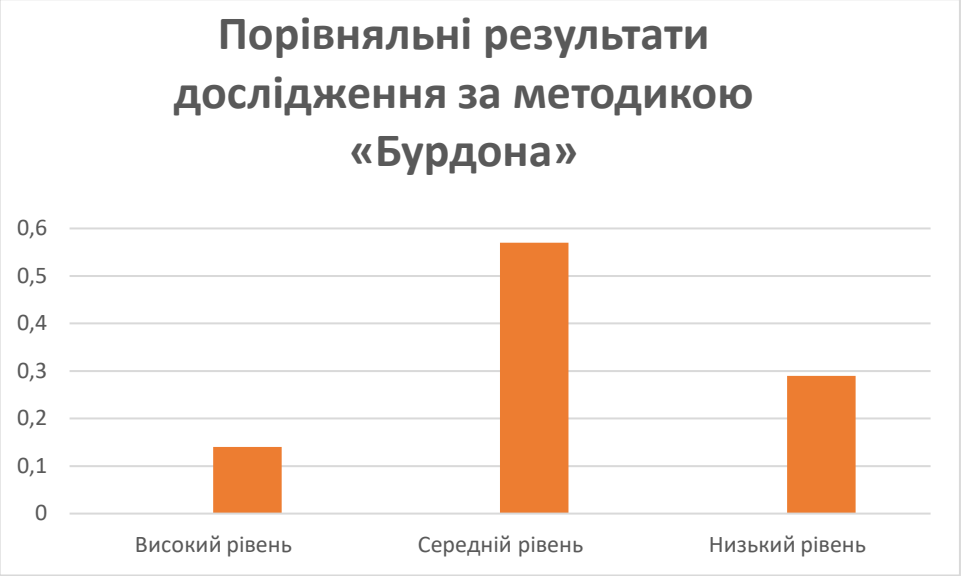

Рисунок 2.1- Успішність виконання завдань дітьми за методикою «Бурдона»

Результати дослідження свідчать про те, що більшість учнів (57%) показали середній рівень розподілу уваги. Це діти, які швидко відволікаються від виконання завдання та утримують увагу лише кілька секунд. Низький рівень продемонстрували (29%) діти, такі як Саша Т, Алина М. Ці діти не впоралися з завданням, увага розсіяна та не зосереджується на одному завданні. Менша, але значна підгрупа (14%) дітей мають високий рівень розвитку довільної уваги. Це означає, що дітизосереджені на процесі виконання завдання та утримують увагу на об'єкті.

Методика 2. «Запам'ятовування картинок» М.В. Луткіна, Є.К. Лютова. (Додаток Г).

Мета: Виявити рівень обсягу довільної уваги.

Обладнання: ілюстрації з гімнастичними вправами

Це завдання має дев'ять схематично зображених вправ, які необхідно запам'ятати. За 3-5 хвилин, а потім знайти 6-подібних зображень на другому малюнку.

Обробка результатів: дитина знайшла 8 - 9 фігур, у нього високий рівень обсягу уваги, 5 – 7 фігур – гарний рівень, 3 – 4 фігури –середній рівень, менше 3 фігур – низький рівень

Обробка результатів: підраховується кількість помилок та час, витрачений на завдання за одиницю часу. Результати методики представлені у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 - Успішність виконання завдань дітьми за методикою «Запам'ятовування малюнків». М.В. Луткіна, Є.К. Лютова.

Кількість дітей	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
20	3	10	7
100%	14%	50%	36%

Отримані дані представлені на діаграмі (Малюнок 2.2):

Рисунок 2.2 - Успішність виконання завдань дітьми за методикою «Запам'ятовування картинок». М.В. Луткіна, Є.К. Лютова

За результатами проведеної методики було виявлено, що середній рівень розвитку обсягу уваги показали 10 дітей, що становить (50%). Це діти, які швидко відволікаються, не завжди помічають зовнішні подразники.

Низький рівень показали 7 дітей, що становить (36%). Такі діти неуважні, висока відволікучість, завжди помічають зовнішні подразники. Високий рівень показали 3 дітей, що становить (14%). Ці діти зосереджені на виконанні завдання, мало відволікаються, переносять спосіб дії на нові завдання.

Методика 3. «Методика продуктивності та стійкості уваги» Карелін А.А. (Додаток Д).

Мета: виявити рівень продуктивності та стійкості уваги у дітей з ООП 4-5 років.

Обладнання: малюнок із зображенням простих фігур, бланки параметрів уваги, прості олівці, годинник.

Опис: дитина з малюнком, на якому пропонуються прості фігури. У завданні він шукає дві фігури-зірочку та кружок. Зірочку він перекреслює вертикальною лінією, а кружок-горизонтальною.

Обробка результатів: підраховується певна кількість елементів за 1, 5 хв. Результати методики представлені у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 - Успішність виконання завдань дітьми за методикою «Методика продуктивності та стійкості уваги (Карелін А.А.)»

Кількість дітей	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
20	3	11	6
100%	14%	64%	22%

Для наочності проведеного дослідження за методикою 3 збудуємо діаграму (Рисунок 2.3):

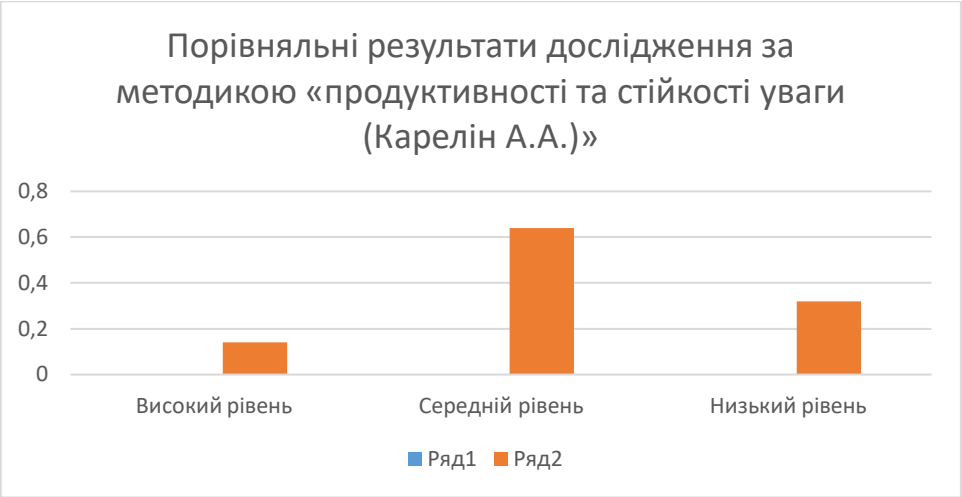

Рисунок 3.3 Успішність виконання завдань дітьми за методикою «продуктивності та стійкості уваги (Карелін А.А.)»

За результатами проведеної методики було виявлено, що середній результат продуктивності і стійкості уваги показали (64%) дітей. Це діти, які часто відволікаються. Низький рівень показали (32%) всіх учасників. Такі діти мають нестійку увагу, часто помічають зовнішні подразники. Високий рівень показали (14%) учасників. Це діти, які мають стійкість і зосередженість уваги на виконуваному завданні.

Методика 4. Методика виявлення рівня концентрації уваги «Тест Тулуз – П'єрона» (Додаток Е).

Мета: визначити рівень концентрації уваги в дітей віком 4 – 5 років.

Обладнання: Фіксується кількість помилок та час, витрачений на виконання завдання.

Опис: Діти викреслюють елементи заданої форми та підкреслюють ті з них, які не схожі на жоден із зразків.

Обробка результатів:

-Високий рівень уваги – 100% за 1 хв 15 сек без помилок.

-Середній рівень стійкості уваги - 60% за 1 хв 45 сек. з помилками.

-Низький рівень стійкості уваги - 50% за 1 хв 50 с з 5помилками. Оцінка результатів цієї методики представлена у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6. - Успішність виконання завдань дітьми за методикою

виявлення рівня концентрації уваги «Тест Тулуз – П'єрона»

Кількість дітей	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
20	3	10	7
100%	14%	50%	36%

Аналіз результатів методики представлений на діаграмі (Рисунок 2.4):

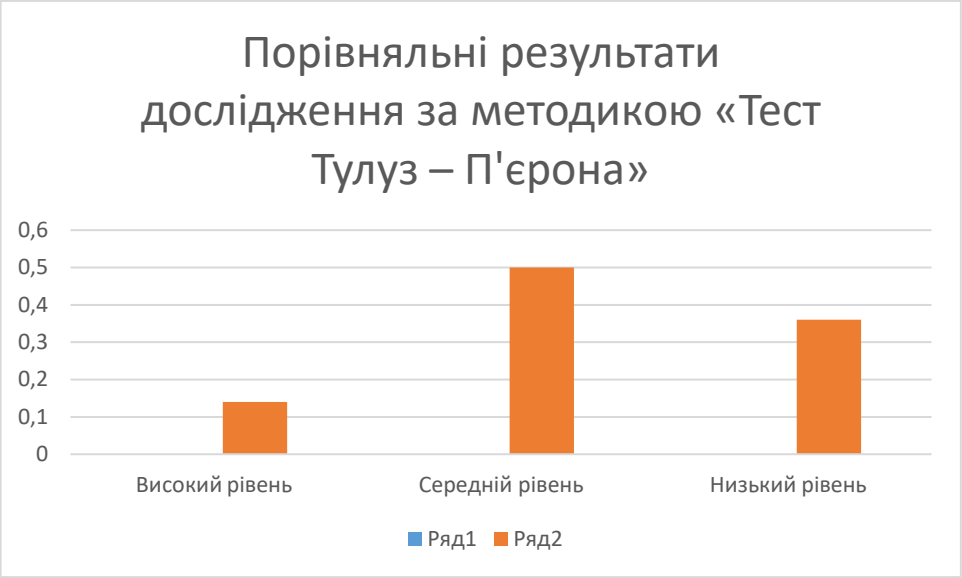

Рисунок 2.4 Успішність виконання завдань дітьми за методикою виявлення рівня концентрації уваги «Тест Тулуз – П'єрона»

За результатами проведеної методики було встановлено, що середня рівень розвитку обсягу уваги показаво 10 дітей, що становить (50%). Це діти, які швидко відволікаються і не завжди помічають зовнішні роздратування. Низький рівень продемонстрували 7 дітей, що становить (36%). Ці діти мають недостатню уважність, висока відволікаємість і завжди помічають зовнішні роздратування. Високий рівень показали 3 дітей, що становить (14%). Це діти, які мають зосередженість на виконанні завдання, мало відволікаються і здатні переносити набутий досвід на нові завдання.

РОЗДІЛ 3. КОРЕНКЦІЙНО-РОЗВИТКОВА РОБОТА. РОЗВИТОК ДОВІЛЬНОЇ УВАГИ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ 4-5 РОКІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ПІСОЧНОЇ АРТ-ТЕРАПІЇ

3.1 Корекційна програма

З урахуванням мети дослідження та поставленої гіпотези, ми визначили, що ціль формативного експерименту полягає у розробці та перевірці комплексу занять з використанням пісочної арт-терапії з метою розвитку проізвольної уваги у дітей з ООП у віці 4-5 років.

Розвиток проізвольної уваги у дітей аутистів віком 4-5 років у дошкільному віці включає формування трьох основних інструкцій:

- Поступове збільшення складності завдань: Заняття починаються з простих завдань, а поступово вводяться складніші елементи. Це допомагає дітям поступово адаптуватися до нових викликів та розвивати свої вміння.
- Утримання уваги: Діти навчаються утримувати свою увагу на завданні протягом всього заняття. Це може вимагати вправ і технік, що допомагають зосередитися і не відволікатися.
- Розвиток самоконтролю: Дитини вчаться контролювати свої дії та рефлексувати над своєю роботою. Це включає уміння оцінювати свої досягнення, коригувати помилки і розвивати стратегії самоконтролю.

Окрім цього, важливим аспектом є індивідуальний підхід до кожної дитини, враховуючи її темп розвитку та потреби.

Для сприяння розвитку уваги у дітей з ООП у віці 4-5 років було розроблено комплекс занять пісочної арт-терапії, який складається з різноманітних активностей, спеціально підібраних з урахуванням можливостей та потреб дітей. У рамках цієї системи занять включені наступні ігри та вправи з використанням піску.

Заняття №1 «Знайомство»

Обладнання: Пісочниця

Мета заняття: Ознайомити дітей з пісочною терапією, створити комфортну атмосферу та сприяти розвитку уваги, творчих навичок та моторики у дітей з особливими освітніми потребами (ООП) у віці 4-5 років.

Тривалість: 30 хвилин

Зміст заняття:

1. Вступ (5 хв):
- Привітання дітей і пояснення мети заняття.
- Розповідь про пісочну терапію і те, як вона може допомогти дітям розвивати увагу, творчість та моторику.
- Пояснення правил безпеки та використання матеріалів.
2. Вправа «Дотик до піску» (5 хв):
- Діти отримують можливість взяти в руки пісок і відчути його текстуру та консистенцію.
- Запитати дітей, як вони описують пісок: чи він м'який, гладкий, холодний тощо.
3. Вправа «Формування образів» (10 хв):
- Дітям пропонується створити різні образи або предмети за допомогою форм та фігурок.
- Дорослий може допомагати дітям з формуванням бажаних об'єктів.
4. Вправа «Створення вільної композиції» (10 хв):
- Дітям дається можливість використовувати пісок для створення своїх власних композицій.
- Запропонувати дітям побудувати будь-які сцени, малюнки або прості об'єкти за допомогою піску.
5. Заключна частина (5 хв):
- Запитати дітей про їхні враження від заняття з пісочною терапією.
- Похвалити їхні зусилля та висловити позитивні спостереження щодо їх творчості і уваги.
- Запропонувати дітям прибрати за собою матеріали і пісок, підкреслюючи важливість чистоти і охайності.

Заняття з пісочної терапії «Пісочна відкритість: Друзі і Знайомства» спрямоване на позитивну соціальну взаємодію та розвиток комунікаційних навичок у дітей з ООП 4-5 років.

Заняття №2 «Чарівний пісок»

Мета заняття: Знайомство дитини з різними властивостями піску, розвиток тактильної чутливості та зняття психоемоційної напруги через індивідуальну взаємодію з піском.

Обладнання:

- Пісок (достатня кількість для індивідуального використання)
- Містечко або пісочниця
- Різні інструменти для гри з піском (лопатки, форми для ліплення, граблі тощо)
- Додаткові матеріали для експериментів з піском (наприклад, вода, фарби, глітер)

Час: 30 хвилин

Зміст заняття:

1. Вступ (5 хв):

- Привітання дітей і пояснення мети заняття.
- Розповідь про чарівну природу піску і його можливості для творчості та уяви.
- Пояснення правил безпеки та використання матеріалів.

2. Вправа «Магічний пісок» (10 хв):

- Дітям пропонується використати різнокольорові пісочні матеріали.
- Запропонувати дітям створити магічні образи, малюнки або маленькі скульптури з піску.
- Надихати дітей на використання уяви та творчості для створення своїх унікальних творінь.

3. Вправа «Загадкові форми» (10 хв):

- Показати дітям різні форми або фігурки для формування з піску.

- Запропонувати дітям використовувати ці форми для створення загадкових об'єктів або сюжетів.

4. Вправа «Міні-сценки» (10 хв):

- Роздати дітям невеликі ляльки, фігурки та аксесуари.
- Попросити дітей створити свої міні-сценки або історії з використанням піску, ляльок та інших матеріалів.

5. Заключна частина (5 хв):

- Запитати дітей про їхні враження від заняття з чарівним піском.
- Похвалити їхню творчість, увагу та креативність у створенні своїх магічних творінь.
- Закінчити заняття словами заохочення та підкресленням важливості уяви і творчості.

Загальний план заняття з пісочної терапії «Чарівний пісок» для дітей з ООП 4-5 років передбачає послідовну роботу з різними пісочними матеріалами та фігурками, спрямовану на розвиток уяви, творчості та моторики. Кожна вправа має відведений час, щоб забезпечити структурованість та плавний перехід між активностями.

Заняття №3 «В гостях у дощика»

Мета: Розвиток мислення, уваги та дрібної моторики дитини через творчу гру з піском, використовуючи формочки в формі дощиків.

Обладнання:

- Пісок (достатня кількість для індивідуального використання)
- Містечко або пісочниця
- Формочки в формі дощиків або інші варіації формочок
- Різні інструменти для гри з піском (лопатки, граблі тощо)

Час: 30 хвилин

Зміст заняття:

1. Вступ (5 хв):

- Привітання дітей і пояснення мети заняття.

- Розповідь про чарівну атмосферу дощу і його можливості для розвитку уяви та творчості.
- Пояснення правил безпеки та використання матеріалів.

2. Вправа «Подорож до дощикової країни» (10 хв):
- Запропонувати дітям уявити, що вони перебувають в країні, де весь час йде дощ.
- Роздати дітям папір і кольорові олівці та пропонувати їм намалювати свою уявну країну під дощем, з урахуванням кольорів та настрою.

3. Вправа «Створення дощової пейзажу» (10 хв):
- Підготувати плоску піскову площину та різні відтінки синього та сірого піску.
- Запропонувати дітям створити свій власний дощовий пейзаж, використовуючи пісок та свою уяву.

4. Вправа «Малюнок дощу» (5 хв):
- Представити дітям пластмасові краплі дощу та фігурки людей з парасольками.
- Попросити дітей використати пісок для намалювання краплин дощу та створення сценок з людьми, які ходять під парасолями.

5. Заключна частина (5 хв):
- Запитати дітей про їхні враження від заняття «В гостях у дощика».
- Попросити дітей описати свої дощові малюнки та пейзажі та поділитися своїми спостереженнями.
- Похвалити дітей за їхню творчість, увагу та уяву, які вони виявили під час заняття.
- Закінчити заняття словами заохочення до подальшої творчості та розвитку уяви.

Загальний план заняття з пісочної терапії «В гостях у дощика» для дітей з ООП 4-5 років спрямований на створення враження дощової атмосфери та розвиток уяви та творчості. Кожна вправа має відведений час для створення

малюнків та пейзажів з піску, щоб забезпечити структурованість та плавний перехід між активностями.

Заняття №4 «Маленькі художники»

Мета: Розвиток мислення, уваги, дрібної моторики, тактильної чутливості та зняття психоемоційної напруги у дитини через творчу гру з піском, використовуючи іграшки, формочки для піску та пензлики.

Обладнання:

- Пісок (достатня кількість для індивідуального використання)
- Пісочниця або контейнер з піском
- Різні іграшки, такі як формочки для піску, фігурки тварин або предмети
- Пензлики

Час: 30 хвилин

Зміст заняття:

1. Вступ (5 хв):
    - Привітання дітей і пояснення мети заняття.
    - Розповідь про те, що кожен з них є маленьким художником і може створювати унікальні твори мистецтва з піску.
    - Пояснення правил безпеки та використання матеріалів.
2. Вправа «Магічні кольори» (10 хв):

- Роздати дітям піскові матеріали різних кольорів.
- Попросити дітей створити яскраві та кольорові малюнки на пісочній поверхні, використовуючи свою уяву та вільну творчість.

3. Вправа «Форми і фігури» (10 хв):

- Показати дітям різні форми і фігури для формування з піску (круги, квадрати, трикутники тощо).
- Запропонувати дітям створити свої унікальні малюнки, використовуючи різні форми та фігури.

4. Вправа «Творчі сюжети» (10 хв):

- Роздати дітям невеликі фігурки або картки з образами предметів або тварин.
- Попросити дітей створити свої власні сюжети або історії з використанням піску та фігурок.

5. Заключна частина (5 хв):

- Запитати дітей про їхні враження від заняття «Маленькі художники» та про те, що вони навчилися.
- Похвалити дітей за їхній творчий підхід, виконання малюнків та зусилля, які вони вклали у свої роботи.
- Запропонувати дітям обмінятися своїми творіннями та поділитися враженнями один з одним.
- Закінчити заняття словами заохочення та підкресленням важливості творчості та вільного вираження своїх почуттів через мистецтво.

План проведення заняття з пісочної терапії під назвою «Маленькі художники» для дітей віком 4-5 років з особливими освітніми потребами має на меті стимулювання творчого потенціалу, розвиток моторики та здатності сприймати візуальну інформацію. Кожне завдання відведено певну кількість часу, щоб забезпечити систематичність та безперервний перехід між різними активностями. Заняття сприяє розвитку дитячої уяви, вмінню самовиражатися та почуттю гордості за власні творіння.

Заняття №4 «Незвичайні доріжки з піску»

Мета: Розвиток довільної уваги, дрібної моторики та комунікативних навичок у дитини через творчу гру з піском та створення незвичайних доріжок.

Обладнання:

- Пісок (достатня кількість для індивідуального використання)
- Пісочниця або контейнер з піском
- Різні іграшки та формочки для піску, які можна використати для створення доріжок

Час: 30 хвилин

Зміст заняття:

1. Вступ (5 хв):
- Привітання дітей та пояснення мети заняття.
- Пояснення, що діти створять незвичайні доріжки з піску, використовуючи свою уяву та творчість.
2. Вправа «Формування основи» (10 хв):
- Роздати дітям піскову основу (наприклад, лист паперу або пласку пляшку з піском).
- Запропонувати дітям створити форму доріжки, за допомогою стиснення та формування піску.
3. Вправа «Елементи доріжки» (10 хв):
- Надати дітям різнобарвний пісок та маленькі предмети (наприклад, ракетки, формочки, автомобілі).
- Попросити дітей декорувати доріжку, додаючи різні елементи та використовуючи різні кольори піску.
4. Вправа «Об'єднання доріжок» (10 хв):
- Поділити дітей на групи або парами.
- Попросити дітей об'єднати свої доріжки з піску, створюючи спільний шлях або сюжет.
5. Заключна частина (5 хв):
- Запитати дітей про їхні враження від заняття та про те, що вони відчули під час творчого процесу.
- Запропонувати дітям показати свої доріжки з піску один одному та обмінятися позитивними коментарями.
- Підкреслити значення кожної доріжки та висловити слова похвали за творчість і старанність у роботі.
- Закінчити заняття, побажавши дітям продовжувати розвивати свою творчість та насолоджуватися моментами самовираження через пісочну терапію.

Заняття з пісочної терапії «Незвичайні доріжки з піску» спрямоване на розвиток творчості, моторики та сприйняття форм та кольорів у дітей з ООП 4-5 років.

Заняття №5 «В гості до казки»

Мета: Розвиток довільної уваги, дрібної моторики та фантазії дитини через творчу гру з піском та створення сцен з казок.

Обладнання:

- Пісок (достатня кількість для індивідуального використання)
- Пісочниця або контейнер з піском
- Різні іграшки, які асоціюються з персонажами казок

Час: 30 хвилин

Зміст заняття:

1. Вступ (5 хв):
- Привітання дітей та введення у тему заняття.
- Пояснення, що сьогодні ми відправимося у захопливу казкову подорож за допомогою пісочної терапії.
2. Вправа «Магічний пісок» (10 хв):
- Надати кожній дитині пісочну основу та різнобарвний пісок.
- Запропонувати дітям створити магічну сцену з піску, використовуючи різні кольори та форми.
- Попросити дітей розповісти про свою магічну сцену та придумати, яку казку вони б хотіли розповісти за допомогою цієї сцени.
3. Вправа «Казковий персонаж» (10 хв):
- Запропонувати дітям створити пісочного персонажа з використанням різних предметів, таких як палички, ракушки або пластикові очі.
- Попросити дітей придумати ім'я та характер свого казкового персонажа та розповісти, яку роль він виконує у казці.
4. Вправа «Розповідай казку» (10 хв):

- Попросити кожну дитину розповісти свою власну казку, використовуючи створений пісочний сюжет та персонажів.
- Заохочувати дітей використовувати свою фантазію та розповідати про пригоди, які відбуваються з їх казковими персонажами.

5. Заключна частина (5 хв):

- Подякувати дітям за їхню участь у занятті та чудові казкові історії.
- Закінчити заняття, залишаючи дітей з почуттям радості та задоволення від творчого процесу.

Це заняття з пісочної терапії «Пісочна казка: В гості до казки» спрямоване на розвиток творчості, фантазії та мовленнєвих навичок у дітей з ООП віком 4-5 років.

Заняття №6 «Лисичка-сестричка»

Мета: Розвиток довільної уваги, дрібної моторики та уяви дитини через творчу гру з піском та створення сценок з казки «Лисичка-сестричка».

Обладнання:

- Пісок (достатня кількість для індивідуального використання)
- Пісочниця або контейнер з піском
- Іграшки, що асоціюються з персонажами казки «Лисичка-сестричка» (наприклад, іграшкова лисичка, зайці, пташки тощо)

Час: 30 хвилин

Зміст заняття:

1. Вступ (5 хв):

- Привітання дітей та введення у тему заняття.
- Пояснення, що сьогодні ми будемо створювати пісочну сцену з казковим персонажем - Лисичкою сестричкою.

2. Вправа «Магічний пісок» (10 хв):

- Надати кожній дитині пісочну основу та різнобарвний пісок.
- Запропонувати дітям створити пейзаж з лісом, річкою та іншими елементами за допомогою піску.

- Попросити дітей додати на пейзажі образ Лисички сестрички, створеного з піску.

3. Вправа «Декорування пісочної сцени» (10 хв):

- Запропонувати дітям використати різноманітні природні матеріали, такі як листя, гілки, камінчики, щоб прикрасити пісочну сцену та надати їй більш реалістичного вигляду.
- Заохочувати дітей використовувати свою уяву та креативність при декоруванні сцени.

4. Вправа «Розповідання казки» (10 хв):

- Попросити дітей розповісти коротку казку або історію, в якій головним героєм є Лисичка сестричка і пісочна сцена.
- Заохочувати дітей використовувати свою фантазію та мовленнєві навички при створенні історії.

5. Заключна частина (5 хв):

- Подякувати дітям за їхню участь у занятті та чудову роботу.
- Закінчити заняття, залишаючи дітей з почуттям радості та задоволення від творчого процесу.

Це заняття з пісочної терапії спрямоване на розвиток творчості, фантазії та мовленнєвих навичок у дітей з особливими освітніми потребами віком 4-5 років. Заняття сприяє створенню казкового настрою та підтримує самовираження та творчість дітей.

3.2 Аналіз результатів дослідження розвитку произвольної уваги у дітей з ООП у віці 4-5 років за допомогою пісочної арт-терапії.

На основі констатуючої та формуючої частини експерименту була поставлена мета контрольного експерименту: порівняти рівні констатуючого та контрольного етапів експерименту і зробити висновки щодо вивченої проблеми.

Надамо порівняльні результати проведеного аналізу дослідження щодо розвитку произвольної уваги у дітей з ООП у віці 4-5 років за допомогою методу пісочної арт-терапії, використовуючи методики на констатуючому етапі експерименту.

Методика 1. «Бурдона»

Мета: виявити рівень розподілу та обсягу уваги.

Обладнання: бланк з коректурною таблицею, звичайні олівці, годинник.

Оцінка результатів за методикою «Бурдона» наведена в Таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 - Порівняльні результати дослідження за методикою «Бурдона».

Рівні	Етапи експерименту				Динаміка
	Констатуючий етап		Контрольний етап		%
	Люд.	%	Люд.	%	
ВР	3	14	6	28	+14
СР	11	57	11	58	+1
НР	6	29	3	14	-15

Проведений аналіз отриманих даних показав, що на контрольному етапі експерименту високий рівень збільшився на 14%. Діти стали менше відволікатися і були сконцентровані на виконанні завдання. Середній рівень збільшився на 1%. Діти стали менше помічати зовнішні подразники. Низький рівень знизився на 15%. Діти стали тривалий час утримувати увагу на об'єкті та намагалися виконати запропоновані завдання.

Методика 2. «Запам'ятовування малюнків» М.В. Луткіна, Е.К. Лютова

Мета: виявити рівень обсягу произвольної уваги.

Обладнання: ілюстрації з гімнастичними вправами. Оцінка результатів за методикою «Запам'ятовування малюнків» М.В. Луткіна, Е.К. Лютова наведена в Таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 - Порівняльні результати дослідження за методикою «Запам'ятовування малюнків» М.В. Луткіна, Е.К. Лютова.

Рівні	Етапи експерименту				Динаміка
	Констатуючий етап		Контрольний етап		%
	Люд.	%	Люд.	%	
ВР	3	14	6	28	+14
СР	10	50	13	64	+14
НР	7	36	1	7	-28

Проведений аналіз отриманих даних показав, що на контрольному етапі експерименту високий рівень збільшився на 14%. Діти тривалий час утримували увагу на завданні. Середній рівень збільшився на 14%. Діти стали реагувати на слова щодо необхідності зміни завдання. Низький рівень знизився на 28%. Діти перестали помічати зовнішні подразники.

Методика 3. «Методика продуктивності та стійкості уваги (Карелін А.А.)»

Мета: виявити рівень продуктивності та стійкості уваги у дітей з ООП у віці 4-5 років.

Обладнання: малюнок з простими фігурами, бланки параметрів уваги, звичайні олівці, годинник. Оцінка результатів за «Методикою продуктивності та стійкості уваги (Карелін А.А.)» наведена в Таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 - Порівняльні результати дослідження за «Методикою продуктивності та стійкості уваги (Карелін А.А.)».

Рівні	Етапи експерименту				Динаміка
	Констатуючий етап		Контрольний етап		%
	Люд.	%	Люд.	%	
ВР	3	14	6	28	+14
СР	11	64	12	58	-6
НР	6	22	2	14	-8

Проведений аналіз отриманих даних показав, що на контрольному етапі експерименту високий рівень збільшився на 14%. Діти тривалий час утримували увагу на завданні. Середній рівень знизився на 6%. Діти стали реагувати на слова щодо необхідності зміни завдання. Низький рівень знизився на 8%. Діти перестали помічати зовнішні подразники.

Методика 4. Методика виявлення рівня концентрації уваги «Тест Тулуз - П'єрона».

Мета: визначити рівень концентрації уваги у дітей з ООП у віці 4-5 років.

Обладнання: фіксується кількість помилок та час, витрачений на виконання завдання.

Оцінка результатів за методикою «Тест Тулуз - П'єрона» наведена в Таблиці 3.4.

Таблиця 3.4 - Порівняльні результати дослідження за методикою «Тест Тулуз-П'єрона».

Рівні	Етапи експерименту				Динаміка
	Констатуючий етап		Контрольний етап		%
	Люд.	%	Люд.	%	
ВР	3	14	6	28	+14
СР	10	50	13	64	+14
НР	7	36	1	7	-29

Проведений аналіз отриманих даних показав, що на контрольному етапі експерименту високий рівень збільшився на 14%, середній рівень також збільшився на 14%. Діти стали менше помічати зовнішні подразники. Низький рівень знизився на 29%. Діти тривалий час утримували увагу на об'єкті та намагалися виконати запропоновані завдання.

Отже, використовуючи представлені методики на практиці, ми отримали такі результати. В основній групі дітей, що складає 57% всього, був виявлений середній рівень розвитку произвольної уваги, низький рівень произвольної уваги був виявлений у 29% дітей, а високий рівень - у 14% дітей. У формуючій частині експериментального дослідження було використано комплекс завдань, в процесі якого учні проявляли зацікавленість та активність на заняттях. За результатами порівняльного аналізу середнього показника було виявлено, що на констатуючому та контрольному етапах експерименту високий рівень дітей збільшився на 14% (від 28% до 42%), середній рівень збільшився на 1% (від 57% до 58%), а низький рівень знизився на 14% (від 29% до 15%).

3.3 Рекомендації батькам та педагогам

- Ось кілька рекомендацій для батьків і педагогів:

Розуміння потреб дитини: Важливо мати розуміння про особливі освітні потреби кожної дитини з використанням пісочної арт-терапії. Кожна дитина унікальна, тому педагоги і батьки повинні враховувати її індивідуальність і пристосовувати підходи до використання арт-терапії.

- Створення сприятливого середовища: Забезпечте комфортне та безпечне середовище для дитини, де вона може експериментувати з піском і іншими матеріалами. Переконайтеся, що місце для арт-терапії добре освітлене та має вільний простір для дитини.
- Доступність матеріалів: Забезпечте різноманітні матеріали для роботи з піском, такі як різнокольоровий пісок, лопатки, форми і контейнери різної форми і розміру. Дозвольте дитині вибирати та експериментувати з різними матеріалами, щоб стимулювати увагу та творчість.
- Структурованість інструкцій: Надайте дитині чіткі та структуровані інструкції щодо використання матеріалів для пісочної арт-терапії. Покажіть їй, як використовувати лопатки, форми та інші інструменти. Допоможіть дитині розуміти, які рухи і дії можна здійснювати з піском для створення різних форм та образів.
- Спостереження і підтримка: Спостерігайте за дитиною під час процесу арт-терапії і надайте їй підтримку і визнання за її зусилля. Стимулюйте дитину описувати свої творіння та висловлювати свої думки і почуття. Це сприятиме розвитку мовлення та відповідного сприйняття.
- Регулярність: Включайте пісочну арт-терапію у регулярну розкладку занять для дитини. Плануйте час для творчих сесій з піском, які можна використовувати як засіб розвитку уваги та творчості.
- Співпраця з фахівцями: Консультуйтеся з фахівцями, такими як психологи або терапевти, які мають досвід у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Вони можуть надати додаткові

поради та інструкції, як ефективно використовувати пісочну арт-терапію для розвитку уваги у дітей.

Загальною метою є створення стимулюючого та підтримуючого середовища для розвитку уваги дітей з особливими освітніми потребами. Використання пісочної арт-терапії може бути цінним інструментом, але важливо пам'ятати, що кожна дитина унікальна, і підходи до роботи з нею повинні бути індивідуалізованими та пристосованими до її потреб.

ВИСНОВКИ

Аналіз наукових джерел та літератури, що стосуються розвитку уваги у дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами, дозволив отримати обґрунтовану інформацію про важливість розвитку уваги в цій групі дітей. Було виявлено, що увага є ключовим аспектом когнітивного розвитку та успішної адаптації до навколишнього середовища.

В результаті теоретичного аналізу були визначені особливості уваги у дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами. Виявлено, що ця група дітей може мати складнощі зі зосередженістю, контролем уваги та переключенням уваги між завданнями.

В рамках дослідження було проведено оцінку рівня розвитку уваги у дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами. Встановлено, що ці діти мають різні рівні уваги, проте спостерігається потреба в її подальшому розвитку та покращенні.

В результаті експериментального дослідження були зібрані, проаналізовані та систематизовані дані про ефективність застосування пісочної арт-терапії для розвитку уваги у дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами. Виявлено, що пісочна арт-терапія має позитивний вплив на увагу дітей, сприяє поліпшенню їх зосередженості та контролю уваги.

На основі отриманих результатів була розроблена програма розвитку уваги у дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами за допомогою пісочної арт-терапії. Ця програма включає різноманітні вправи та активності з використанням піску, спрямовані на покращення уваги, зосередженості та переключення уваги у дітей. Результати показали, що програма є ефективною та сприяє розвитку уваги у дітей з особливими освітніми потребами.

Отже, ця бакалаврська робота підтверджує значення розвитку уваги у дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами та ефективність

використання пісочної арт-терапії для досягнення цієї мети. Розроблена програма може бути використана практиками та спеціалістами, що працюють з дітьми з особливими освітніми потребами, для покращення їх уваги та загального розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Абрамська, Н. Пісочна арт-терапія: інтеграція підходів Юнга та Монтессорі. Київ, Україна: Видавництво "Харківський кабінет психології" 2019. 340 с.
2. Білецька, Н. О. Пісочна арт-терапія: інструмент самовираження та засіб розвитку особистості дитини. Київ, Україна: Видавництво "Альтерпрес". 2023. 80 с.
3. Бобровська, М. П. Арт-терапія у виховній роботі з дітьми дошкільного віку. Київ, Україна: Видавництво "Педагогічна думка". 2023. 41 с.
4. Бойко Н. В. Використання пісочної арт-терапії для розвитку уваги та концентрації у дошкільників з особливими освітніми потребами. Педагогічна освіта: теорія і практика, 2019. УДК 376-056.36. 72 с.
5. Гавриленко, О. В. Арт-терапія в системі психологічної реабілітації дітей з особливими потребами. Київ, Україна: Видавництво "Мандрівець". 2019 с.47
6. Гладка Ю. М. Роль пісочної арт-терапії у формуванні уваги та емоційного стану у дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами. Вісник Луганського державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. Серія "Психологічні науки", 2021. с.80.
7. Горбачова Л. В. Використання пісочної арт-терапії для розвитку уваги та концентрації у дітей дошкільного віку з особливим освітніми потребами. Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія "Психологічні науки", 2020. с.85.
8. Гринь, О. М. Арт-терапія у роботі з дітьми з порушеннями зору. Київ, Україна: Видавництво "Центр навчальної літератури". 2023 с.87
9. Громова, О. М. Арт-терапія в роботі з дітьми: практичний посібник. Київ, Україна: Видавництво "Шкільний світ". 2018. 72 с.

10. Гузь В. М. Використання пісочної арт-терапії як засобу формування уваги у дітей дошкільного віку зі синдромом дефіциту уваги з гіперактивністю. Педагогіка і психологія, 2019. 70 с.
11. Дубровіна, І. В. (2019). Пісочна терапія в роботі з дітьми з порушеннями аутистичного спектра. Київ, Україна: Видавництво "Основи". 2019. 31 с.
12. Іваненко, М. О. Психологічна арт-терапія в роботі з дітьми з порушеннями мовлення. Київ, Україна: Видавництво "Ранок". 2023 с.76
13. Іванова І. В. "Пісочна арт-терапія як засіб формування уваги у дітей дошкільного віку з порушеннями аутистичного спектра". Журнал "Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка і спеціальна психологія". 2021. Вип. 25. 260 с.
14. Іванова О. І. Роль виховання у формуванні особистості учня. Педагогічний процес: теорія та практика, 2021. 39 с.
15. Кеннеді, Е. Пісочна арт-терапія у роботі з дітьми та підлітками: теорія і практика. Київ, Україна: Видавництво "Самміт-книга" 2017.
16. Коваленко, Т. М. (2018). Арт-терапія у психологічній роботі з дітьми. Київ, Україна: Видавництво "Ранок". 2018. 38 с.
17. Корчевська, І. М. Практика арт-терапії у роботі з дітьми та підлітками. Київ, Україна: Видавництво "Основи". 2021. 74 с.
18. Костенко, А. С. Арт-терапія як засіб розвитку та самовираження у дошкільників. Київ, Україна: Видавництво "Альтерпрес". 2023. 154 с.
19. Костенко, Л. І. Застосування пісочної арт-терапії для розвитку творчого мислення учнів молодших класів. Педагогічна освіта: теорія і практика, 2020. 68 с.
20. Костенко, Л. І. Пісочна арт-терапія в освітній практиці: психолого-педагогічні аспекти. Київ, Україна: Видавництво "Кондор".2018.

21. Котляревська, Л. М. Пісочна арт-терапія як засіб формування соціально-емоційного розвитку учнів молодших класів з особливими освітніми потребами. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія "Педагогічні науки", 2020. 173 с.
22. Кравець О. М. "Використання пісочної арт-терапії як мотиваційного компонента в розвитку уваги у дошкільників зі синдромом дефіциту уваги з гіперактивністю". Журнал "Психолого-педагогічні проблеми сім'ї". 2021. Вип. 49. 260 с.
23. Кравець О. М. "Застосування пісочної арт-терапії в корекційно розвиваючій роботі з дітьми дошкільного віку з особливими освітніми потребами". Журнал "Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія 'Психологічні науки'". 2018. Вип. 2. 53 с.
24. Кравченко, І. М. Пісочна арт-терапія в психологічній роботі з підлітками. Київ, Україна: Видавництво "Мандрівець". 2023. 48 с.
25. Кравченко, М. С. Арт-терапія в роботі з дітьми з вадами слуху. Київ, Україна: Видавництво "Ранок". 2023. 45 с.
26. Кузьменко, Т. М. Пісочна арт-терапія як метод розвитку творчих здібностей дитини. Київ, Україна: Видавництво "Педагогічна думка". 2018 67 с.
27. Лінда Е. Гомез. Книгаі "Sandtray Therapy: A Practical Manual" 2011. с.156
28. Магдисюк, А. Р. Збишко. Інноваційні арт-терапевтичні технології. 2019. 90с.
29. Мірошниченко, О. В. Психологічна арт-терапія для дітей з емоційними труднощами. Київ, Україна: Видавництво "Педагогічна думка". 2022. 72 с.
30. Мороз, О. І. (2019). Пісочна арт-терапія в психологічній практиці. Київ, Україна: Видавництво "Педагогічна думка". 2019 53 с.

31. Олійник І.В.. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки : реалії та перспективи : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018.
32. Олійник, І. В. Арт-терапія для дітей з розладами рухового апарату. Київ, Україна: Видавництво "Шкільний світ". 2023 39 с.
33. Онуфрієва, Л. М. Використання пісочної арт-терапії в корекційно-розвивальному процесі дітей з особливими потребами. 2018.
34. Семенова, Т. В. Арт-терапія як інструмент соціальної інтеграції дітей з особливими потребами. Київ, Україна: Видавництво "ВЦ "Академія"". 2023. 143 с.
35. Сітало, Н. В. (2019). Психологічна допомога дітям засобами арт-терапії. Київ, Україна: Видавництво "Основи". 2019. 79 с.
36. Соколенко, І. О. Арт-терапія як засіб розвитку та самовираження дітей. Київ, Україна: Видавництво "Шкільний світ". 2022. 56 с.
37. Соловйова, Н. С. Арт-терапія як засіб підтримки та самовираження дітей з емоційними труднощами. Київ, Україна: Видавництво "Основи". 2023. 63 с.
38. Тимченко, І. В. Арт-терапія для дітей зі спеціальними освітніми потребами. Київ, Україна: Видавництво "Педагогічна думка". 2023. с.98
39. Цілуева, Т. В. Психологічна реабілітація дітей з використанням арт-терапевтичних методик. Київ, Україна: Видавництво "Мандрівець". 2023. 57 с.
40. Чередниченко, Т. О. (2020). Пісочна арт-терапія як інструмент психологічної підтримки дітей. Київ, Україна: Видавництво "Альтерпрес". 2019. 47 с.
41. Чередниченко, Т. О. Пісочна арт-терапія як інструмент психологічної підтримки дітей. Київ, Україна: Видавництво "Альтерпрес". 2020. с.57

42. Шаповал, І. В. (2020). Арт-терапія у роботі з дітьми з особливими потребами. Київ, Україна: Видавництво "Книголав". 2020. 87 с.
43. Яценко, А. М. Пісочна арт-терапія як метод психологічної корекції дітей зі спеціальними освітніми потребами. Психологічні науки: проблеми і досягнення. 2018. 168 с.
44. Журнал "Освіта дітей з особливими потребами" (http://www.osvitadii.net.ua/)
45. Центр сприяння реформам в освіті (https://cer.org.ua/)
46. Журнал Developmental Psychology, том 24, номер 5, 1988. 729-737с. (https://www.apa.org/pubs/journals/dev)
47. American Psychiatric Association (APA) (https://www.psychiatry.org)

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Группа до експерименту

№	Результати дослідження з методики «Бурдона» (б)	«Запам'ятовування картинок» М.В. Луткіна, Є.К. Лютова(б)	Оцінка результатів за методикою «Тест Тулуз – П'єрона» (б)	Методика продуктивності та стійкості уваги (КарелінА.А.)
1	**2**	**3**	**2**	**1**
2	**2**	**1**	**1**	**2**
3	**3**	**3**	**3**	**3**
4	**2**	**1**	**2**	**2**
5	**2**	**1**	**1**	**2**
6	**1**	**1**	**1**	**1**
7	**1**	**1**	**1**	**1**
8	**2**	**2**	**2**	**2**
9	**2**	**2**	**2**	**1**
10	**2**	**2**	**2**	**2**

ДОДАТОК Б

Група після експерименту

№	Результати дослідження з методики «Бурдона» (б)	«Запам'ятовування картинок» М.В. Луткіна, Є.К. Лютова(б)	Оцінка результатів за методикою «Тест Тулуз – П'єрона» (б)	Методика продуктивності та стійкості уваги (КарелінА.А.)
1	**1**	**2**	**2**	**1**
2	**2**	**1**	**1**	**2**
3	**2**	**3**	**2**	**3**
4	**2**	**1**	**2**	**2**
5	**2**	**1**	**2**	**2**
6	**1**	**1**	**1**	**1**
7	**1**	**1**	**1**	**1**
8	**2**	**2**	**2**	**2**
9	**1**	**2**	**2**	**2**
10	**3**	**2**	**3**	**2**

ДОДАТОК В

Методика Бурдона

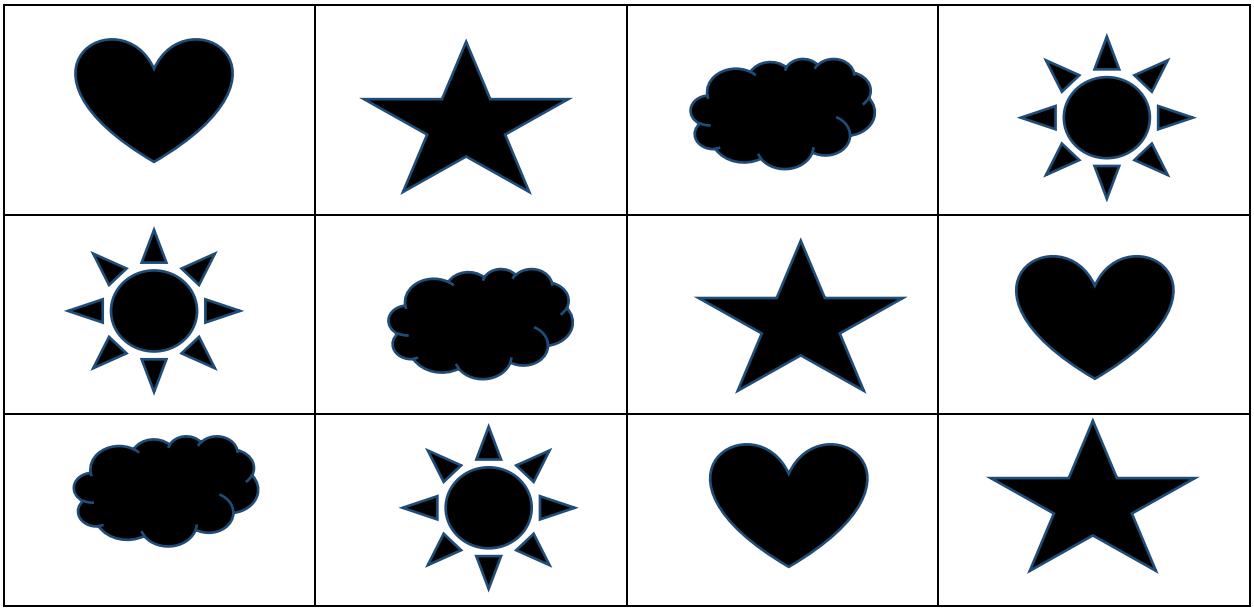
Мета: виявити рівень розподілу уваги.

Опис: дітям пропонується демонстраційний матеріал у вигляді таблиці перед дітьми вивішується таблиця з малюнковою формоюкоректурної проби, де діти повинні якнайшвидше знаходити і закреслювати запропонований малюнок. (Таблиця складається з урахуванням віку та специфічних особливостей дітей з особливими освітніми потребами).

Обстеження проводиться з кожним видом коректурної проби та складається з двох серій з перервою 5 хв.

У першій серії дитина, переглядаючи коректурну таблицю, повинна якнайшвидше різними способами закреслювати, наприклад, два малюнки (сонечко, хмаринка). У другій серії завдання ускладнюється і дитина закреслює три малюнки (зірочка, квіточка, хмаринка).

Обробка результатів: враховується час, витрачений на виконання всього завдання та кількість помилок.

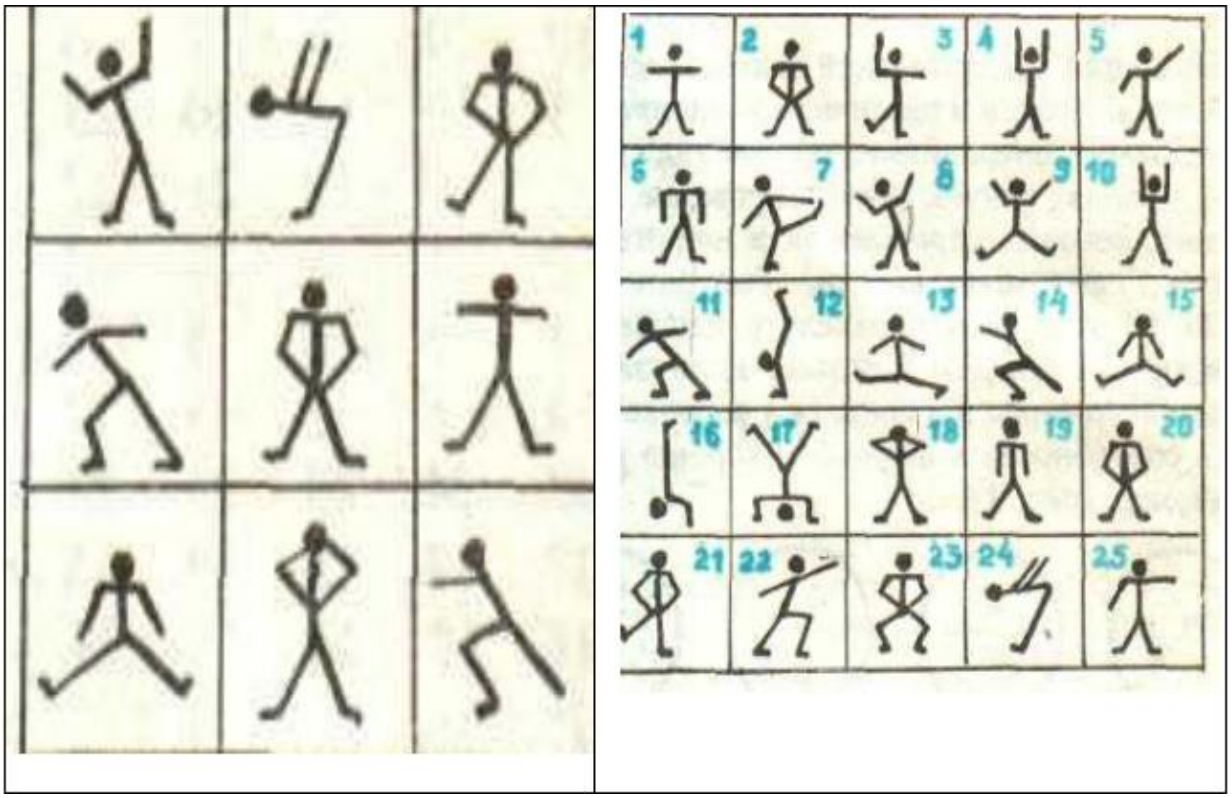

ДОДАТОК Г

Методика «Запам'ятовування картинок» М.В. Луткіна, Є.К.

Мета: Визначити рівень обсягу довільної уваги.

Це завдання має дев'ять схематично зображених вправ, які необхідно запам'ятати. За 3-5 хвилин, а потім знайти 6-подібних зображень на другому малюнку.

Обробка результатів: Якщо дитина знайшла 8 - 9 фігур, у неї високий рівень обсягу уваги, 5 – 7 фігур – гарний рівень, 3 – 4 фігури – середній рівень, менше 3 фігур – низький рівень.

ДОДАТОК Д

Методика продуктивності та стійкості уваги (КарелінА.А.)

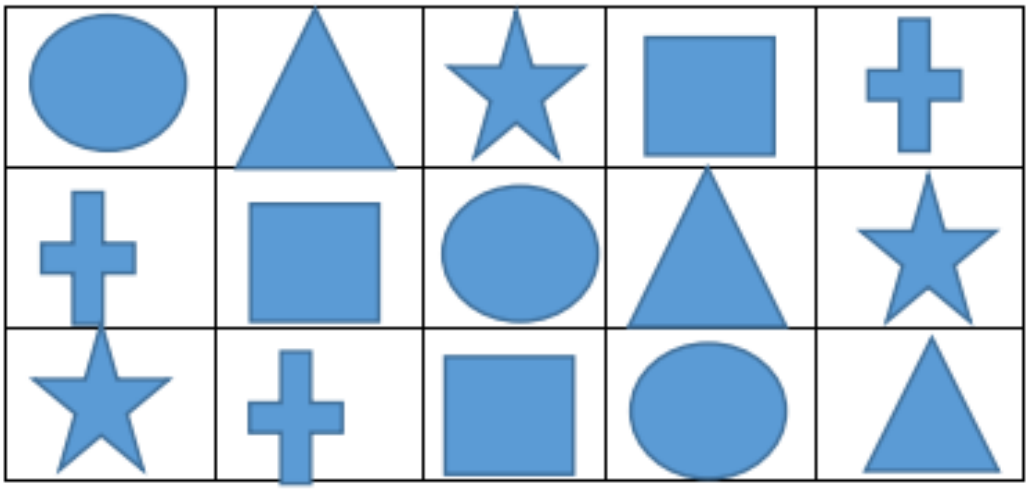
Мета: виявити рівень продуктивності та стійкості уваги у дітей з особливими освітніми потребами.

Опис: дитина з малюнком, на якому пропонуються прості фігури. У завданні він шукає дві фігури-зірочку та гурток. Зірочку він перекреслює вертикальною лінією, а кружок-горизонтальною.

Обладнання: малюнок із зображенням простих фігур, бланки параметрів уваги, прості олівці, годинник з секундною стрілкою.

Інструкція: Зараз ми гратимемо в гру, де я покажу тобі картинку, на якій намальовано знайомі тобі фігури. Як тільки я скажу слово «починай» ти за рядками цього малюнка почнеш шукати та закреслювати названі мною фігури. Ти робитимеш так поки я не скажу «стоп». В цей час ти зупиняєшся і показуєш мені фігуру, на якій зупинився. Я відзначаю на твоєму малюнку місце, де ти зупинишся і знову скажу «починай». Після цього ти знову шукаєш і викреслюєш із малюнку задані фігури до тих пір, поки я не скажу «кінець»

Обробка результатів: підраховується певна кількість елементів за 1, 5 хв.

ДОДАТОК Е

Методика «Тест Тулуз – П'єрона»

Мета: визначити рівень концентрації уваги у дітей з особливими освітніми потребами.

Опис: Діти викреслюють елементи заданої форми та підкреслюють ті з них, які не схожі на жоден із зразків.

Обладнання: Бланк, що складається з 10 рядків і містить два квадратика-зразка, розрахований на дошкільнят.

Обробка результатів: Фіксується кількість помилок та час, витрачене виконання завдання.

Оцінка результатів:

Високий рівень уваги – 100% за 1 хв 15 сек без помилок.

Середній рівень стійкості уваги - 60% за 1 хв 45 сек. помилками.

Низький рівень стійкості уваги - 50% за 1 хв 50 с з 5 помилками

Інструкція: Зліва у верхній частині бланків намальовано три (два) квадратики. Це – квадратики-зразки, тобі необхідно послідовно порівнювати кожен квадратик тренувального рядка з зразками. Якщо квадратики схожі на зразок ви викреслюєте, якщо не схожі, то підкреслюєте. Працювати потрібно суворо за інструкцією.